

III. MISCELLANEA

DIN LEGĂTURILE LUI G. S. RAKOVSKI CU BULGARII DIN BRĂILA ÎN 1861

VLADIMIR DICULESCU

Situația internă din imperiul otoman după războiul Crimeii scoate în evidență problema eliberării Bulgariei de sub stăpînirea străină.

La început problema s-a pus numai sub aspect religios — emanciparea bisericii de sub conducerea episcopilor greci. Puțin mai tîrziu (în 1861) s-a pus și problema emancipării politice. În lumea bulgară s-au creat trei curente principale, în ceea ce privește posibilitățile de realizare a acestui ideal. Curentul „bătrinilor” vedea emanciparea națională realizată cu ajutorul Rusiei. Curentul „tinerilor” vedea același lucru realizat pe cale revoluționară. Cel de al treilea curent vedea rezolvarea problemei prin ajungerea la o înțelegere cu sultanul. În fruntea mișcării revoluționare bulgare se afla G. S. Rakovski, cel care participase în mod activ la răscoala bulgarilor din Brăila în 1842. După 1856 el a fost unul dintre fruntașii luptei duse împotriva bisericii grecești.

În același timp, el era și fruntașul mișcării revoluționare, care din 1861 s-a intensificat. „Ceea ce aduce Rakovski nou în mișcarea bulgară de eliberare, în 1861—1862, este ideea despre necesitatea existenței unui centru care să conducă lupta. El arată pentru prima dată rolul pe care trebuie să-l aibă în această acțiune comitetele secrete interne”¹. Tot el a fost cel care și-a dat seama de necesitatea creerii unei armate revoluționare bulgare, „la care trebuiau să se afilieze și cetele de haiduci care luptau disparat”². Înainte de 1856 el căuta să lege mișcarea revoluționară bulgară de cea grecească. Si-a dat însă seama că în imprejurările de atunci aceasta nu era posibil. În 1856 el trecu în Serbia, sperînd că va putea să-și realizeze planurile cu ajutorul acestei țări. La Novi Sad ia contact cu Danilo Medacovici și devine partizan al ideii unirii popoarelor din Balcani pentru lupta împotriva absolutismului turc sau habsburgic. Aici el a scos o serie de publicații în limba bulgară. În 1860 Rakovski se afla la Belgrad, unde colabora cu prințul Mihail Obrenovici și Garašanin; de comun acord cu cei doi conducători ai Serbiei, urma să organizeze o răscoală în Bulgaria³. În ultimele luni ale anului 1862 Rakovski văzu însă că toate eforturile pe care le depusese pentru organizarea unei răscoale în Bulgaria (în 1861 și începutul anului 1862), concomitentă cu o acțiune a Serbiei, s-au prăbușit din cauză că Serbia ajunsese la împăcare cu Turcia.

Ca primă urmare a acestei împăcări, Rakovski s-a văzut nevoit, în urma sfaturilor primite din partea guvernului sîrb, să părăsească Belgradul.

Din epoca pregătirilor răscoalei (vara anului 1861) în fondul corespondenței lui Rakovski, aflat la Biblioteca Națională Kolarov din Sofia, se găsesc 12 scrisori primite de șeful mișcării revoluționare bulgare, pe cînd el se afla la Belgrad, din partea lui Mina Minovici din Brăila⁴.

În cele ce urmează vom face o scurtă prezentare a problemelor abordate în această corespondență.

Prima întrebare care se pune este aceea de a afla cine a fost Minovici. Date în acest sens ne-au fost furnizate de un dosar din fondul prefecturii județului Brăila cu titlul: „Dosar

¹ D. Kosev, Новая история Болгарии, Moscova, 1952, p. 277.

² Ibid., p. 282.

³ Kruso Meneghello-Dincic, Les premiers fédéralistes bulgares, „Revue d'histoire moderne et contemporaine”, 1958, oct. p. 297.

⁴ Fotocopiiile de pe aceste scrisori le-am obținut, datorită sprijinului dat de direcția Bibliotecii Naționale, precum și de către Ivan Undjiev și Radka Stoianova, cercetători la Institutul de Istorie al Academiei Bulgară de Științe. Aduc cu acest prilej mulțumiri atât Direcției Bibliotecii, cât și celor doi cercetători.

pentru dosirea lui Mina Minovici cu o sumă de bani a D-lui Nicoletu Armelino¹, pe anul 1862². Din dosar se vede că Mina Minovici era născut pe la 1840, „la stat de mijloc, subțirel, barbă și mustăți n-are, îmbrăcat în haine obișnuite”. Ca profesie, în 1862, era magazioner la Nicoletu Armelino. Patronul său se plingea, puțin înainte de 25 Martie 1862, că „s-a dosit” cu o sumă de bani adunată „din devere comerciale, și fără să dea vreo socoteală”.

Cercetările poliției constată că el a cerut de la „masa răvașelor” un bilet pentru a putea pleca la Galați și Ismail. Ruta a fost indicată pentru a induce autoritățile în eroare. În realitate a plecat cu o trăsură spre București, de unde urma să încece să treacă în Bulgaria. El era însoțit de Leon Macs³. La București a fost prins și trimis sub pază înapoi la Brăila. În drum spre orașul natal a încercat o evadare de sub escortă în raza subprefecturii de Balta în județul Ialomița. În cele din urmă a fost prins pe o corabie grecească în dreptul comunei Boroșanii Mici. Adus la reședința plășii, la Viziru, i s-a luat o declarație în care arăta că a vrut să fugă din Brăila întrucât consulatul rus de acolo, al cărui supus era, cerea arestarea lui. Totodată arăta și motivul acestei cereri. Împreună cu alți doi supuși ruși scrisese niște broșuri împotriva țarismului. Faptul supărăse autoritățile ruse care izbutiseră să prindă pe unul dintre autori și să-l deporteze în Siberia, al doilea autor izbutise să se refugieze la Constantinopol, iar el era în pericol de a fi prins⁴. A doua zi, 7 aprilie, prefectura îl înainta poliției din Brăila cu recomandarea ca în cazul că Armelino își menține plingerea, delictul să fie deferit justiției⁵. Între timp însă familia și prietenii intervin pe lângă patronul său, determinându-l să-și retragă plingerea. Autoritățile l-au pus în libertate „cu îndatorirea de a nu mai sta în acest oraș și rudele să vor trimite în alte părți”⁶.

Dovadă a activității sale revoluționare stau și cele douăsprezece scrisori mai sus menționate. Toate sunt din a doua jumătate a anului 1861 (iulie-decembrie). Din cele cuprinse în scrisori reiese faptul că acestea nu sunt singurele pe care Mina Minovici le trimite lui Rakovski. Numărul lor trebuie să fi fost mult mai mare. Prima dintre scrisorile păstrate în depozitul menționat este cea din 3/15 iulie. Ea prezintă un interes deosebit prin faptul că emitentul comunica lui Rakovski care se află la Galați, unde se dusese după ce un timp stătuse la Brăila, că în tot timpul pe care îl petrecuse acolo a fost urmărit de poliția secretă românească. La această dată Rakovski era o persoană bine cunoscută pentru activitatea sa revoluționară în general, iar autoritățile române încă își mai amintea de rolul jucat de el în mișcările de la Brăila din 1842. Pe de altă parte lasă să se vadă și starea generală de spirit care era în țară în acea epocă⁷. Totodată însă el arăta și starea de spirit care domnea în rândurile bulgarilor din Brăila. Cu o zi mai înainte se întlnise la o cafenea cu un grup de bulgari, cei mai mulți dintre ei muncitori, și le arătase situația nenorocită în care se afla Bulgaria sub stăpînirea turcească. Cuvintele ce fuseseră spuse de el avuseseră atita căldură încât ascultătorii, după două ore de discuții, erau așa de entuziasmați că îi strănseseră mîna spunând: „nous sommes prêts à verser notre sang et sacrifier tout ce que nous avons de plus sacre pour le salut de la patrie, et nous attendons cette occasion pour la mettre en réalité”. În fața acestui entuziasm, el însuși împreună cu ei jură în numele Bulgariei că la primul apel să ia sabia în mînă și pușca în spate, să treacă Dunărea pentru a infișa steagul național pe culmile Balcanilor. În continuare el comunica lui Rakovski situația abonamentelor brăilene la ziarul „Lebăda Dunării”, al căror număr ajunsese la 25.

La 7/19 august Minovici cerea telegrafic lui Rakovski, la Galați, să-i comunice amănuntit date în legătură cu călătoria acestuia. Problemele principale care în general sunt abordate în scrisorile ulterioare sunt două: situația abonamentelor la ziarul editat de Rakovski la Belgrad „Lebăda Dunării” (Дунавски лебедь), pe care le încasa Mina Minovici, și informațiile cu privire la situația din Bulgaria. Astfel la 2 august el comunica lui Rakovski la Belgrad că a primit cele 30 exemplare ale ziarului și că va face toate eforturile să încaseze abonamentele pe întreg anul. La 12/24 august scria că alți doi bulgari din Brăila, Mihai Popovici și Țenof, i-au predat liste abonamentelor pe care le făcuseră, sub pretext că nu avea cine să se ocupe cu distribuirea jurnalelor. Ca atare cerea să i se trimită lui toate ziarele, răspunzând personal de distribuirea lor. Numărul abonamentelor pentru Brăila la ziarul „Lebăda Dunării” era destul de mare. Astfel dintr-o scrisoare de la 25 august reiese că Mihail Popovici împreună cu el trebuiau să primească

¹ Arh. St. Brăila – Prefectura Dos. 1783/1862

² Ibidem, f. 1,2.

³ Ibidem, fila 11.

⁴ Ibidem, fila 10.

⁵ Ibidem, fila 12.

⁶ Redăm un pasaj din scrisoare: „on m'annonça que pendant votre séjour dans notre ville il y avait une police secrète qui vous suivait partout. Mesat devienne comme on sait parfaitement bien qu'en Valachie les esprits étaient plutôt irrités contre le gouvernement et les parties différents, il y avait peur que vous ne méditez quelques catastrophes comme celle de 42 en soulevant les Bulgares, mettre le feu entre les Valaques qui n'attendent qu'une pareille occasion pour recevoir à leur buts” (Scrisoarea din 3/15 iulie 1861).

75 de numere pentru a le distribui abonaților; la finele lunii septembrie numărul lor se ridicase la 80. Totodată Minovici comunica neajunsurile provocate de faptul că nu se trimiteau regulat un număr suficient de ziare pentru toți abonații. Unii dintre membrii coloniei bulgare din Brăila, sub acest pretext, își retrag abonamentele. Dificultățile la incasare, precum și lipsa de înțelegere din partea unor exponenți ai burgheziei bulgare brăilene sunt menționate aproape în fiecare scrisoare.

Mina Minovici era unul dintre bulgarii brăileni care erau preocupați de ridicarea culturală a conaționalilor săi. El luptă pentru deschiderea școlii bulgare din Brăila¹. Totodată se preocupă de scoaterea unui ziar în limba bulgară sub titlul de „Zornița”, la Brăila. Conducerea ziarului urma să o aibă Constantin Popovici, care își terminase studiile în Chios și trebuia să se stabilească la Brăila. Ceilalți colaboratori urmău să fie recrutați de la Constantinopol². Acțiunea de propagandă națională dusă în rîndul anumitor pături ale coloniei bulgare din orașul dunărean ținea treaz entuziasmul față de tot ce era bulgar. La sfîrșitul lunii septembrie 1861, primind un tablou cu costumul național bulgar și făcîndu-l cunoscut conaționalilor, entuziasmul acestora a fost așa de mare încît a dat naștere unei adevărate manifestații bulgare³.

Mina Minovici avea un cult pentru Rakovski, pe care îl considera ca martir al poporului bulgar, și ca un „symbole de la fois” pentru el personal. Pentru șeful mișcării de eliberare națională Minovici este gata să-și sacrifice totul, chiar și viață⁴. Lui îi cere informații în ceea ce privește viitorul Bulgariei, precum și detalii cu privire la diferite acțiuni politice din Serbia, care afectau și situația Bulgariei. Ceea ce îl îngrijorează foarte mult pe bulgarul brăilean este accentuarea ritmului de emigrare a bulgarilor din patrie. El vedea în acest fenomen o mare pierdere pentru țara sa, intrucât emigrarea se petrecea tocmai în epoca în care se pregătea mișcarea de eliberare națională. Minovici se gîndeau chiar să plece în părțile Vidinului unde să înceapă o acțiune de propagandă împotriva acestui curent. Este împiedicat însă de faptul că nu știa bulgărește. Totodată însă el propunea ca în regiunea Vidinului, care dădea cel mai mare număr de emigranți, să fie trimiși 20 sau 40 de emisari patrioți care să convingă populația să nu mai plece, arătînd atât pierderile pe care le suferă țara de pe urma emigrărilor, cît și greutățile care îi așteptau în regiunile unde ar fi urmat să se stabilească. El susținea să se facă această acțiune ca nu cumva tendința de emigrare să se întindă din părțile Vidinului și în alte părți ale Bulgariei⁵. Într-o altă scrisoare se comunica lui Rakovski că, la începutul lunii august 1861, s-au întreprins spre Crimeia în două transporturi 1200 emigranți bulgari. Minovici a încercat ca din ultimul transport să determine un număr dintre emigranți să rămînă în România, unde aranjase cu autoritățile să le dea pămînt și să formeze un sat. Aceasta a dus la un conflict cu consulul rus de la Galați. Ca urmare, Consulul a luat măsuri ca aceste vase să nu mai ancoreze în port, ci să rămînă în mijlocul Dunării⁶ sau să meargă direct la Sulina⁷.

La 21/2 noiembrie același an, Mina întreba pe șeful mișcării revoluționare bulgare dacă bulgarii se pregătesc pentru o revoluție⁸. El este preocupat în permanență de ideea de a lupta pentru binele și pentru eliberarea patriei sale de sub stăpînirea turcească.

Scrisorile acestea sunt importante pentru că ele prezintă un tablou viu al atmosferei care domnea în sinul coloniei bulgare din Brăila. Se pot distinge aici două curente: de o parte un grup de patrioți care urmăreau și participau cu înfrigurare la lupta de eliberare națională, oa-

¹ În scrisoarea din 12/24 august el scria: „L'école bulgare que depuis l'année passée je travaille pour son ouverture, a commencé ces jours ici”.

² Vezi scrisoarea din 25/6 august 1861 și pe cea din 26 septembrie în care spunea: „Je décis redonner dans votre ville un journal bulgare sous la direction du frère Mrs. Const. Popovits, qui terminant ses études à Chios viendra s'établir ici. Pour les autres collaborateurs nous les ferons venir de Constantinopie”. Acest ziar nu va apărea însă decât în 1864. În noiembrie 1863, Hristu Vaclidov cerea aprobarea de publicare. În ianuarie 1864, el indica de garant al său pentru scoaterea ziarului pe Tudorache Petrescu. Vezi dos. 210/1863, Prefectura Brăila 28.29 de la A.S. Brăila.

³ Iată cum a descris acest entuziasm în aceeași scrisoare: „Je ne manque pas vous ajouter que j'ai reçu le portrait de Mrs. Rainoff. Vous devez savoir qu'à peine j'avais nos patriots, la ville fut en émotion et ma maison circonduée par eux en demandant le portrait pour voir leur costume nationale. Après que je leur ai fait un petit discours patriotique, tellement s'inflamèrent, qu'ils m'arrachèrent le portrait des mains et s'en allèrent au tailleur pour s'en procurer un. Le nombre je ne pouvais dire puisque moi même je ne le connais pas. Je suppose jusqu'à 40. Tous les élèves de l'école bulgare porterait ce costume. La ville ne s'occupe d'autre que du costume national bulgare”.

⁴ Scrisoarea din 12/24 august 1861. Iată cum îl descrie el însuși venerația pe care o avea pentru Rakovski: „Ce portrait qui ne représente que le pauvre Rakovski, le martyre de la nation bulgare que tant j'aime, j'adore, est pour moi le symbole de la foi. Pour lui je sacrifice toutes mes biens, et la vie même. A lui seul je dedique mon coeur. A mon âme, et avec lui je désire mourir. Toutes fois que je le vois, e lis sur sa majestueux fronte: liberté, liberté, sacrifiez vous pour la patrie; c'est à vous, jeunes hommes, de briser les lourdes chaînes avec lesquelles elle est liée”.

⁵ „...car si nous ne réussissons pas de guérir la plaie que devore aujourd'hui Vidin, demain nous la verrons être éteinte jusqu'à la mer Noire, et c'est honte vraiment honte pour une nation de 6 millions d'hommes n'avoir pas des gens capables à combattre toute propagande qui se fait voire dans notre patrie” (scrisoarea din 21/2 noiembrie 1861).

⁶ Scrisoarea din 7/19 august 1861.

⁷ Scrisoarea din 2/14 septembrie 1861.

⁸ „Dites moi, je vous prie, nous nous préparons pour la révolution; il se traite de sacrifier la vie pour la salut de la patrie?” Era un moment în care relațiile sîrbo-turce ajunseră la o mare tensiune.

meni care se înflăcărau și erau gata să sacrifice totul pentru această acțiune și care așteptau cu devotament instrucțiunile lui Rakovski. De altă parte, un alt grup care manifesta indiferență față de astfel de probleme, oameni care nu înțelegeau să sacrifice nimic, nici chiar mica sumă pentru plata abonamentului la un ziar revoluționar, ce lupta pentru eliberarea patriei. După numele care se dau în scrisori, aceștia sunt exponenti ai burgheziei bulgare din Brăila, care își văd liniștiți de afaceri și caută să se sustragă sub orice formă de la acțiunile cu caracter patriotic¹.

¹ Mina Minovici scria lui Rakovski în scrisoarea din 18/30 decembrie 1861: „Depuis le matin jusq'au soir (comme les affaires sont suspendues) je ne fais autre que courir de l'un à l'autre pour encasser un malheureux ducat; les nobles même font devenir fou de leur caprices quand je les rencontre dans la rue il me disent qu'ils ne tiennent pas chez eux ; je vais à la maison, ils me disent qu'ils (ont) payés à Mr. M. Popovits, alors qu'il n'est pas vrai. D'autres me disent qu'ils vous (ont) envoyés à vous 20 ducats, que je ne crois pas. D'autres me disent que puisqu'il ne trouvent rien d'intéssant pour eux, ne veulent plus continuer leurs abbonements et que je leur fasse le compte pour combien d'exemplaires ils ont reçu jusq'à présent, et ils sont prêts à me payer. D'autres me répondent en se fachant que j'ose encore leur demander de l'argent, et je ne vois pas que Racovski veut se moquer d'eux en leurs envoyant demi exemplaire, en me chargeant de vous écrire que si vous n'avez pas de papier, qu'ils vous envoyent eux même de Braila...“